

SÜNNETİN
BİREYSEL VE TOPLUMSAL DEĞİŞİMDEKİ
ROLÜ

- SEMPOZYUM -

11-12 MAYIS 2007
MERAM / KONYA
KONEVİ KÜLTÜR MERKEZİ

KONYA İLAHİYAT DERNEĞİ YAYINLARI

Yayın No: 3

Kongre / Sempozyum / Toplantı: 2

Sünnetin Bireysel Ve Toplumsal Değişimdeki Rolü Sempozyumu

11-12 Mayıs 2007

KONYA

1. Baskı: Mayıs 2008, Konya

ISBN: 978-975-01799- 2- 1

Tertip Komitesi:

Prof. Dr. Ahmet Önkal

Prof. Dr. Bilal Saklan

Prof. Dr. Zekeriya Güler

Doç. Dr. Mehmet Eren

Doç. Dr. Mahmut Yeşil

Yrd. Doç. Dr. Adil Yavuz

Yrd. Doç. Dr. Muhittin Uysal

Arş. Gör. Dr. Ömer Özpınar

Arş. Gör. Dr. Huriye Martı

Arş. Gör. Dr. Fikret Karapınar

Redaksiyon:

Zekeriya Güler

Huriye Martı

Dizgi/sayfa düzeni/kapak:

Muhiddin Okumuşlar

Baskı/cilt:

Sebat Ofset Matbaacılık

Tel:0.332.3420153 Fax:0.332.3423780

www.sebat.com / sebat@sebat.com

4. TEBLİĞ
TOPLUMSAL DÖNÜŞÜMDE
HZ. PEYGAMBER'İN KİŞİLİĞİNİN ETKİSİ

Yrd. Doç. Dr. Hayati YILMAZ
Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

I. GİRİŞ

Âdem (a.s.) ile başlayan İslâm peygamberliği, inişli çıkışlı binlerce yıl süren bir sürecin ardından Hz. Peygamber'e ulaştığında, dünya tam da böyle bir rehberin ihtiyacı içindeydi. Yırtıcılıkta sırtlanları geçen insanlık, on dört asır önce kutlu bir gece doğan güneşin ışıklarıyla aydınlanmaya başladı. "Oku!" ile başlayan peygamberlik, yaklaşık yirmi üç sene sonra "Tebliğ ettim mi? Şâhid ol yâ Rab!" teslimiyetiyle sona erdiğinde gelinen seviye, Mehmet Akif tarafından şöyle anlatılmaktadır:

*O ne dehşetli terakkî, o ne müthiş sür'at!
Öyle bir hârika gösterdi mi insâniyyat?
Devr-i fetrette kalan, hem de asırlarca kalan;
Vahşetin, gılgahın a'makına daldıkça dalan;
Gömerek dipdiri evlâdını kum çöllerine,
Bunda bir neşve duyan hiss-i nedâmet yerine!
Önce dağdan getirip yonttuğu taş parçasını
Sonra Hâlik tanıyan bir sürü vahşi yığını,
Nasıl olmuş da otuz yılda otuz bin senelik
Bir terakki ile dünyaya kesilmiş mâlik?
Nasıl olmuş da, o fâzıl medeniyyet, o kemâl,
Böyle bir kavmin içinden doğuvermiş derhal?
Nasıl olmuş da zuhûr eyleyebilmiş Sıddîk!
Nereden gelmiş o Haydar'daki irfân-ı amîk?
Önce dehşetli zıppırken, nasıl olmuş da Ömer,
Sonra bir adle sarılmış ki: değil kâr-ı beşer?¹*

Oldukça kısa sayılabilecek bir sürede bu değişimin nasıl sağlandığı,

¹ Bk. Mehmed Akif Ersoy, "Süleymâniye Kürsüsünde", *Safahât*, haz. M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul 1987, s. 243.

farklı boyutlarıyla pek çok çalışmaya, yazıya konu olmuştur. Bu tebliğde çoğu zaman üzerinde durulmayan, işaret edildiğinde de yeterince vurgulanmayan, ancak özellikle de peygamberliğin ilk dönemlerinde diğer unsurlardan çok daha ön planda bulunan bir hususa, yani Hz. Peygamber'in bir insan olarak kişiliğine dikkat çekilmeye çalışılacaktır.

Cahiliyyenin Asr-ı saadete dönüşümünde, bu yapının temelini üç unsurun teşkil ettiği görülür. Bunlar Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'in kişiliği (sîreti ve ahlâkı) ve onun sünnetidir.² Ancak özellikle başlangıçta Hz. Muhammed'in davasının etrafındaki insanlar tarafından tasdik edilip benimsenmesinde onun şahsiyetinin etkisinin daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Yani ona ilk inananlar, onun şahsına itimat ettikleri için onu ve getirdiklerini kabul etmekteydiler.³

Hız. Peygamber'in kişiliğini görmezden gelerek İslâm'ı tanıma, öğrenme, yaşama ve hatta inkâr etme imkânı yoktur. Öte yandan Hız. Peygamber, Kur'an-ı Kerim'in ikmalinden ve dinin bütün üniteleriyle mükemmel şekliyle çalıştırılmasından sonra vefat etmiş olmasına rağmen, gerek ashâb-ı kirâm arasında -geçici ve kısa bir süre için de olsa- bir tereddüt halinin yaşanması, gerekse bir kısım Müslümanların irtidat girişimlerinde bulunması, İslâm ile Hız. Peygamber'in şahsiyetinin ne ölçüde aynileştirilmiş olduğunu bir başka açıdan gösteren olaylardır.⁴

Bu anlayışın altında yatan en önemli sebebi, sahabenin içinde taşıdığı engin peygamber sevgisinde aramak gerekmektedir. Nedvî'nin isabetle söylediği gibi sahabe yalnızca Kur'an-ı Kerim okumaları sayesinde sahabe olmamışlardır.⁵ Sözlükte dost, arkadaş anlamına gelen sahabenin bağlı olduğu kişi sadece Hız. Peygamber idi. Yani sahabenin, "sahabe" diye isimlendirilmesi yalnızca "Muhammed'in arkadaşları" olduklarına binaendir.⁶

Bunun Kur'an'daki ifadesi olarak, "Muhammed Allah'ın elçisidir. Onunla birlikte bulunanlar da kafirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler."⁷ şeklindeki âyet gösterilebilir. Bu âyette sahabenin özellikleri tavsif edilmektedir. Hız. Peygamber'in etrafındaki mü'minlerin onunla aynı manevî haslete sahip kimseler olarak tanıtılması, onun üstün insanî vasfının ayrı bir delilini teşkil eder; çünkü sahâbîler ahlâkî haslet namına ne görmüşler-

² Çakan, "İslâmî Yapılanmada Model ve Metodoloji Olarak Sünnet", s. 242-243. Krş. Ebü'l-Hasen Ali el-Hasenî en-Nedvî, *Devrü'l-İhadîs fî tekvîni'l-münâhî'l-İslâmî ve sıyânetihî*, Leknev ts., s. 7-8. Ayrıca bk. İbrahim Sarıçam, "Cahiliyyenin Asr-ı Saadete Dönüşümünde Kur'an'ın Rolü", III. Kur'an Haftası Kur'an Semp., Ankara 1998, s. 19-30, s. 22.

³ Bk. Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, Ankara 2000, s. 95.

⁴ İsmail L. Çakan, "İslâmî Yapılanmada Model ve Metodoloji Olarak Sünnet", *Sünnetin Dindeki Yeri*, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 25, İstanbul 1997, s. 241-253, s. 243.

⁵ Nedvî, *Devrü'l-İhadîs*, s. 8-9.

⁶ Hayatî Yılmaz, *Toplumsal Dönüşümde Sünnet*, İstanbul 2004, s. 43.

⁷ el-Feth suresi, 29.

se onda görmüş öğrendiklerini ondan öğrenmiş, onun terbiyesi altında yetişmişlerdir. Bu demektir ki, ilk İslâm toplumunu oluşturan fertler ahlâkî değer olarak neyi biliyorlarsa onu Hz. Peygamber'in şahsında tatbik edilir bulmuşlardır. Bunun sonucu olarak ona daha çok bağlanmışlar, onu yalnızca bir peygamber olarak değil, aynı zamanda ideal bir şahsiyet olarak görmüşlerdir.⁸

Önde gelen din sosyologlarından Max Weber, bir dinî liderin taraftarları üzerinde kendi şahsiyeti vasıtasıyla icra ettiği tesiri ifade etmek üzere "karizma" tabirini kullanmaktadır.⁹ Otoritenin kabulünde son derece önemli bir etkisi bulunan karizma, Hz. Peygamber kişiliğinin de en belirgin göstergesiydi. Babası Abdullah'ın, kendisi doğmadan önce vefat etmiş olması, Onun karizmasının önemli bir zemini olarak değerlendirilmektedir. "Babasızlık" karizmatik otoritenin tesisi bakımından, önde gelen nebevî şahsiyetler arasında hususi bir öneme sahiptir. Orijinal bir nebevî şahsiyet örneği olarak Hz. Musa, Nil'den "alındı" ve hiç bir zaman bir baba ile bağlantılanmadı. Hz. İsa, Hristiyan söyleminde "Tanrı'nın Oğlu" olup, hiç bir zaman yeryüzünde bir baba ile arasında fizikî bağlantı kurulmadı. Sonuç olarak doğal bir babanın olmayışı, Peygamber ve karizmatik otoritenin nihaî kaynağı Allah arasında doğrudan bir ilişki kurulmasını kolaylaştırmıştır.¹⁰

Kur'ân, Hz. Musa, Hz. Yahya ve Hz. İsa'nın doğum ve çocukluk dönemlerinden bahsettiği halde,¹¹ yetimliği¹² dışında Hz. Peygamber'in çocukluğundan söz etmemiştir. Bu onun olağanüstü bir durum yaşamamış olmasına bağlanabilir.¹³ Araştırmaların sonucu elde edilen kanıtlar, lider olarak seçilmek için bir kişinin, grubun diğer üyelerinden çok farklı olmaması gerektiğini göstermektedir. Özellikle küçük gruplarda üyeler, liderin

⁸ Mücteba Uğur, *Hicrî Birinci Asırda İslâm Toplumu*, İstanbul 1980, s. 34-35. Muhammed Esed, ashâbın bu bağlılığını, onların hadisler konusundaki güvenilirliklerinin bir sebebi olarak da değerlendirmektedir. O bu konuda şunları söylemektedir: "Sahabenin hadis uydurması ile ilgili ihtimali daha ilk nazarda bertaraf etmek mümkündür. Bu çürük ihtimali, doğrudan doğruya vehmin hududuna sokmak için, psikolojik bakımdan dikkatli bir düşünce buna yeterlidir. Resûl-i Ekrem'in yüce şahsiyetinin bu kişiler üzerinde bıraktığı büyük tesir, insanlık tarihinin en açık gerçeklerinden biridir. Aynı zamanda bu gerçek, tarihî vesikalarla da sabittir. Canlarını ve mallarını Resûlullah yolunda kurban etmeye her an hazır olan bu kişilerin O'nun sözleriyle oynayacakları hatırmızdan geçebilir mi? ... Zira Resûlullah ile beraber yaşayan kimselerin önem verdikleri en büyük şey, O'nun sözleri ve işleri idi. Bu sadece, Resûl-i Ekrem'in onlara tesir ederek kalplerini kendine yönelttiği için değil, ayrıca hayatlarını, en ince teferruatına kadar O'nun söz ve gidişatına uyarak tanzim etmeyi, kesin olarak Allah emri telakki etmelerinden ileri geliyordu." Bk. *Yolların Ayrılışı* *Noktasında İslâm*, trc. Hayreddin Karaman, İstanbul 1986, s. 101-103.

⁹ Ünver Günay, *Din Sosyolojisi Dersleri*, Kayseri 1993, s. 189.

¹⁰ Hamid Dabaşı, *İslâm'da Otorite*, trc. Süleyman E. Gündüz, İstanbul 1995, s. 91.

¹¹ el-Kasas suresi, 7-35; Meryem suresi, 5-33.

¹² ed-Duhâ suresi, 6.

¹³ Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, s. 80.

kendilerinden biri ve aralarındaki en iyi kişi olmasını isterler¹⁴. Bu noktadan bakıldığında da Hz. Peygamber'in, içinde yaşadığı toplumun oldukça sade bir ferdi olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır. O, bütün hayatı boyunca bu hayat tarzını terk etmemiştir. Kendisiyle konuşmaya gelen ve korkudan titreyen bir adamı, "*kadîd (kurutulmuş et) yiyen bir kadının oğlu olduğunu*" söyleyerek sakinleştirmiş,¹⁵ diz çökmüş bir vaziyette yemek yediğini gören bedevinin şaşkınlığını, "*Allah beni kerim bir kul eyledi; zorba ve muannit biri yapmadı.*" buyurarak cevaplandırmış,¹⁶ kendisi için ayağa kalkılmasını asla istememiş,¹⁷ böylece kendisinin onlardan farklı olmadığını göstermiştir. İfk olayında o kadar sıkıntılı anlar yaşamış olmasına rağmen vahyin bir ay sonra gelmesi, onun kendiliğinden bir şey uydurmadığını ve vahyi bekleyen bir insan-peygamber olduğunu açıkça göstermektedir.¹⁸ Abese suresinin sebep-i nüzûluyle ilgili benzer yorumlar da malûmdur.

İngiliz düşünürlerinden Carlyle, 1840'da yayınladığı *Kahramanlar* adlı ünlü eserinde, incelediği çeşitli bilimlere, kültürlere, savaşlara ait kahraman tipleri arasında din kahramanı olarak, İslâm dininin kurucusu Hz. Muhammed'i göstermektedir. Çok güçlü ve zengin Arap kabileleri arasında Muhammed tek başına olarak sosyal ve ahlâkî alanda devrimci ve reformcu bir önder, bir peygamber ve bütün bunları kişiliğinde toplayan bir din kahramanlığı örneği ve sembolüdür.¹⁹

Muhammed Kutub, bu meseleye bir başka açıdan baktığında da aynı sonuca ulaşmaktadır. Buna göre geçmiş ümmetler yalnızca Allah'a iman ve O'nun emrettiklerini yerine getirme ile yükümlü iken, İslâm ümmeti bu yükümlülükten başka bütün insanları -Müslüman olsun ya da olmasın- Allah'a imana ve O'nun emirlerine uymaya davetle yükümlüdür. Bundan dolayıdır ki, bu ümmete gönderilen Peygamber, bu büyük vazifeyi gerçekleştireci, eşsiz şahsiyetler yetiştirici bir önder olmalı idi. Ve Rasûlullah (s.a.) işte böyle bir önderdi.²⁰

Belki de liderliğin en önemli vasfı, bir durumda verilen bütün faktörleri idrak ve doğru olarak tayin etme kapasitesi, istenilen hedefe doğru karar vermek, uygulamaya için en iyi stratejiyi düzenlemek, işe kolayca intibak edemeyenleri ikna etmek ve bütün bunların yapabilecekleri en güçlü arzuyla hareket etmelerini sağlamaktır. Muhammed (s.a.) bu vasıflara

¹⁴ Jonathan L. Freedman-David O. Sears -J. Merrill Carlsmith, *Sosyal Psikoloji*, trc. Ali Dönmez, İstanbul 1989, s. 450.

¹⁵ İbn Mâce, *Et'ime* 30.

¹⁶ Ebû Dâvûd, *Et'ime* 18; İbn Mâce, *Et'ime* 6.

¹⁷ Ebû Dâvûd, *Edeh* 165; Tirmizî, *Edeh* 13; İbn Mâce, *Duâ* 2.

¹⁸ Bk. Ekrem Ziyâ Umerî, *Medine Toplumu*, trc. Nureddin Yıldız, İstanbul 1992, s. 157-158.

¹⁹ Rasim Adasal, *Yeryüzü Tanrıları, Liderler, Komutanlar ve Kahramanlar Psikolojisi*, İstanbul 1979, s. 268 Ayrıca bk. Adasal, s. 230-233.

²⁰ Muhammed Kutub, *Örnek İslâm Toplumu*, trc. Yusuf Yılmaz, İstanbul 1986, s. 31-32.

oldukça üstün bir derecede sahipti.²¹

Hiz. Peygamber'in pek çok işinde ashâbıyla istişare etmesi, onların fikirlerini alması, hatta bazı uygulamalarda kendi görüşünü bırakıp onların dediklerine göre davranması, sahabeye, Hiz. Peygamber'e karşı açık olma, karşı fikir öne sürebilme cesaretini vermiştir. Peygamber'in serbest tutumu, onları rahat davranmaya sevk etmiştir. Ancak bu, ona karşı hiçbir şekilde saygısızlığa ve haddi aşmaya dönüşmemiştir.²²

Hiz. Peygamber'in miras bırakmaması, mallarının sadaka olarak kalması, onun lider olarak dünyevi faydalar gözetmediğinin bir delili; çocuklarının ve torunlarının miras kavgasına düşmesini engelleyerek onun mehabetine halel getirmemenin bir sebebi olarak da değerlendirilebilir.

Burada şöyle bir soru akla gelebilir: Hakkı içeren kitabı her bireye ayrı ayrı gönderebileceği veya insan yerine doğüstü varlıklar kullanabileceği halde, "Allah vahyi niçin peygamberlik kurumu aracılığıyla gönderdi?" Bu sorunun cevabı, peygamberlerin yaşantılarıyla kendi toplumlarına, insanların vahiy hakkında yanlış anlamalara ve çelişkilere düşmelerini önleyecek bir örnek sunmaları gerçeğinde yatmaktadır.²³

Hiz. Âdem'den Hiz. Peygamber'e kadar binlerce peygamber gönderildiği bildirilmektedir.²⁴ Bir "kitap" getiren peygamberlerin sayısı ise sadece on kadardır. Aldıkları vahyi sadece kendi hayatlarıyla tebliğ etmek durumunda olan diğer binlerce peygamberin varlığı, bir toplumun dönüşümünde yalnızca "kitap"ın yeterli olmadığını, onu anlatan, açıklayan ve yaşayan birisinin bulunması gerektiğini göstermektedir. Sadece kimlik, kişilik ve yaşayışlarıyla toplumlarının önüne çıkan bu peygamberleri, özel anlamda "sünnet peygamberleri" diye nitelemek yanlış olmasa gerekir.²⁵

Bu noktada Allah Resûlü'nün (s.a.) kendisine inananlara hem bir peygamber olarak, hem de bir insan olarak en üstün model olmuştur. Müslümanlara tuvalet adabına varıncaya kadar her şeyi öğreten²⁶ Hiz. Peygamber

²¹ İsmail, Râci, - Luis Lamia el-Fârûkî, *İslâm Kültür Atlası*, trc. Mustafa Okan Kibaroglu-Zerrin Kibaroglu, İstanbul 1991, s. 144. Burada Hacer-i Esved'in yerine konulması ve Medine'ye geldiğinde kendisini misafir etmek için yarışanları, devesinin çökeceği yerde konaklayacağını söyleyerek ikna etmesi olayları örnek olarak veriliyor.

²² Sahabe, Hiz. Peygamber'in huzurunda hemen her zaman sanki başlarında bir kuş varmış da kınıldıklarında uçacakmış gibi davranırlardı. Bk. Ebû Dâvûd, *Sünnet* 24; Nesâî, *Cenâiz* 81. Sahabenin oldukça sıkıntılı yolculuk durumlarında bile böyle davrandıklarına dair bk. İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, Haydarabad 1386, VII, 436.

²³ J. Charles Adams, "Bazı Çağdaş Müslümanların Nazarında Hadisin Otoritesi -Mevdûdî'nin Hadis Anlayışı-", trc. Nedim Alpdemir, *İslâmî Araştırmalar*, c. 7, sy. 3-4 Yaz-Güz, Ankara 1994, s. 293.

²⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 266.

²⁵ Yılmaz, *Toplumsal Dönüşümde Sünnet*, s. 55.

²⁶ Bunu küçümseyerek soran birine, gururla cevap veren Selâm el-Fârisî hadisi için bkz. Müslim, *Tahâret* 57-58; Ebû Dâvûd, *Tahâret*, 4; Tirmizî, *Tahâret* 16; Nesâî, *Tahâret* 36; İbn Mâce, *Tahâret* 16.

ber, "İnsanların en çok sevap kazananı...", "İnsanlar şunda ne kadar ecir olduğunu bilselerdi...", "İnsanların en hayırlısı..." vs. gibi Müslümanların durumlarından bahsettiği pek çok konuşmalarında, "Müslümanlar" diye hitap etmek yerine "İnsanlar" demeyi tercih etmiştir. Veda hutbesinde de tamamen Müslümanları ilgilendiren konularda yine "Ey İnsanlar..." diye hitap edilmesi bunun başka bir delilidir. Yani Hz. Peygamber, fiilen gerçekleşmemiş olsa da bütün bir insanlığı sanki Müslüman olmuşlar gibi kabul etmiş ve ona göre konuşmuştur.²⁷

Hz. Âişe'nin dilinde ifadesini bulan, "Onun ahlâkı Kur'ân idi" demek, davranışlarının, huylarının, yaptıklarının, sözlerinin vs. tamamen Kur'ân'a uygun olduğunu söylemek demektir. Bu anlamda Hz. Peygamber'e ait her şeyin bütünüyle Kur'ân'a uygun olduğu da bu hadiste belirtilmiş olmaktadır.²⁸ Sünnetle amel etmek prensipte, günlük hayatımızda her davranışı, Rasûlullah'ın yaptıklarını yapma esasına dayanır.²⁹ Zira "Sizden biri, beni, babasından, evlâdından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş sayılmaz"³⁰ hadisi onu sevmek ile iman arasında doğrudan bağ kurmaktadır. Süfyân es-Sevrî (ö. 161/777)'ye göre de sevgi, Hz. Peygamber'e uymaktan ibarettir.³¹ Cüneyd el-Bağdâdî (ö. 296/908)'nin sevgi tarifi ise şöyledir: "Sevgi, sevenin kendinde bulunan sıfatları terk ederek, onların yerine sevgilisinin sıfatlarına girmesidir."³² Bu tarif, Hz. Ömer'in "Seni kendimden başka herkesten daha çok seviyorum", sözüne karşılık Hz. Peygamber'in verdiği cevabın bir yansıması olsa gerektir.³³

Sahabeden itibaren Müslümanlar, Süfyân es-Sevrî'nin: "İnsan başını bile hadise göre kaşmalıdır!"³⁴ sözünü doğrulayacak derecede her işte Hz. Peygamber'e uymada titizlik göstermişlerdir.³⁵ Çünkü sünnete uymak fertten topluma bir açılımla tutum değişikliğine yol açacak, toplum içinde davranış birliği sağlayacak, fertlerin zihniyetlerini oluşturacak, onlara yeni

²⁷ Literatürümüzdeki ümmet-i icabet ve ümmet-i da'vet kavramları bunu anlatmak istemiş olmalıdır.

²⁸ Hz. Peygamber'in ahlâkı konusunda müstakil eserler de yazılmıştır. İbn Fâris'in, *Ahlâku'n-nebî* isminde bir eserinden bahsedilmektedir (İbn Fâris, *Mu'cemü mekâyîsi'l-lüğa*, I, 26 mukaddime). Zehebî de genişçe bir bölüm ayırmıştır. Bk. Şemsüddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz et-Türkmânî ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Ebû Saîd Ömer b. Garâme el-Amrî- Ebû Abdullah Abdüsselâm b. Muhammed b. Ömer Alûş, I-XVII+II, Beyrut 1997, I, 334 vd.

²⁹ Bk. Muhammed Esed, *Yolların Ayrılış Noktasında İslâm*, s. 120.

³⁰ Buhârî, *İmân* 8; Müslim, *İmân* 70; Nesâî, *İmân* 19.

³¹ Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn*, I-VI, Beyrut ts., 2690; Küçük, *Sevgi Medeniyeti*, s. 29.

³² Raşit Küçük, *Sevgi Medeniyeti*, Ankara 1991, s. 27.

³³ Buhârî, *Fedâilü'l-Ashâb* 6, *İsti'zân* 27, *Eymân* 3.

³⁴ Sem'ânî, Ebû Sa'd Abdülkerîm, *Edebü'l-implâ ve'l-istimlâ*, nşr. Max Weisweiller, Leiden 1952, s. 109.

³⁵ Abdullah Aydın, *Sünen-i Dârimî-Tercüme ve Şerh-i*, I-VI, İstanbul 1994-1996, I, 17.

bir hayat anlayışı ve dünya görüşü verecek ve değer yargılarını yerleştirecektir.³⁶

Bu girişten sonra Hz. Peygamber'in kişiliğinin insanlar üzerindeki etkisini gösteren önemli bazı olayları vererek konuyu örneklendirmek faydalı olacaktır. Hz. Peygamber'in kişiliğinin peygamberlikten önceki hayatında da aynı kişilik olduğundan hareketle, onun bu dönemde ortaya koyduğu hayatı, belki de tebliğimizin konusunu çok daha iyi bir biçimde ortaya koyacaktır.

II. PEYGAMBERLİKTEN ÖNCE

Burada verilecek örneklerin peygamberlikten öncesine ait olduğunun daha açık vurgulanması amacıyla -önce Sevgili Efendimizden (s.a.) sonra da sizlerden af dileyerek- Hz. Peygamber için sadece "Muhammed" ismi kullanılacaktır.

a) Hilfu'l-fudûl Üyeliği

Muhammed gençliğinde amcalarıyla birlikte katıldığı bir *ficar savaşının* ardından, yine amcası Zübeyr'in önyak olduğu *Hilfu'l-fudûl* teşkilâtının kuruluşunda bulunmuştu. Eşraftan Abdullah b. Cüd'ân'ın evinde toplanan Mekkeli ileri gelenler, haklının yanında olacaklarına dair bir yemin ederek bir sivil toplum kuruluşunu hayata geçirmişlerdi. Muhammed, peygamber olduktan sonra da bu yemine katılmakla gurur duymuş ve bu şerefi "Kızıl tüylü bir deve sürüsü ile dahi olsa değiştirmeyeceğini, şayet şu anda bile çağrılrsa derhal koşup gideceğini" söylemiştir.³⁷

Hz. Peygamber'in bu teşkilâta katılmış olması ve daha sonra da bundan gururla bahsetmesi, onun böylesi konularda duyarlı olduğunu ve gerektiğinde aktif görevler yaptığını göstermektedir. Güçlünün haklı sayıldığı bir sisteme karşı savaş açan hulfu'l-fudûl teşkilâtının bir üyesi olmak, toplumsal sorunlara ilgili olmayı ve çözüm üretmek için düşünmeyi ve bir şeyler yapmayı gerektirdiğinden,³⁸ Muhammed'in genç yaşlarda Mekke'nin sosyal hayatı üzerinde dikkatli gözlemler yaptığını söylemek mümkündür.

b) Hatice'nin Onu Seçmesi

Çocukluk yıllarında çobanlık da yapan Muhammed gençliğinde ticaret

³⁶ Topyekûn bir inkılâp hareketi olan sünnet, insanlarda uygun olmayan çağrışımlar yapacak isimleri de (şahıs, lâkap, kabile, yer, meyve vs.) değiştirerek bunları sistemin yapısına uygun hale getirmiştir. Bk. Rûdânî, *Büyük Hadis Külliyyatı -Cem'u'l-fevâid-*, trc. Naim Erdoğan, İstanbul, İz Yayıncılık, I-V, IV, 294-301 (hadis no: 8128-8177).

³⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 128-129; Hamidullah, M., *İslâm Peygamberi*, I, 52-53.

³⁸ Örnekler için bk. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 53-54.

hayatına atılmış ve bunda oldukça da başarılı olmuştur.³⁹ Kays b. es-Sâib adında bir Mekkeli, kendisiyle ticarî işbirliği yaptığı Muhammed'den daha mükemmel bir ortak görmediğini söyler.⁴⁰ Onun bu "mükemmelliği" Mekke'nin önemli iş adamlarından olan Hatice'nin dikkatini çeker. Belki de kadın olduğu için kendi gidemediğinden, kervanlarının başında yerine başkalarını gönderen Hatice, Muhammed'e de iş verir.⁴¹ Onun her işinden başarıyla dönmesi ve bu işbirliği boyunca sergilediği tutum ve davranışlar, daha önce iki defa evlenmiş bulunan Hatice'nin genç Muhammed'e ilgisini artırmış olmalıdır.

Muhammed bir defasında da amcası Ebû Tâlib'in teklifiyle, Hatice'den mal alarak Suriye'ye gidecek bir ticaret kervanına katılır. Hatice, mallarla birlikte kölesi Meysere'yi de yanına verir. Son derece kazançlı geçen bu seyahatten dönüşte Meysere, Muhammed'i anlata anlata bitiremez.

Tarihçilerin çoğuna göre kırk yaşlarında olan, ancak İbn Habîb'in yirmi sekiz yaşında olduğunu söylediği Hatice,⁴² bu ticaret vekiline karşı kalbî yakınlık hissetmekte gecikmedi. Çeşitli vesilelerle onu evine davet edip hediyeler vermeye başladı. Duygularını ve niyetini arkadaşı Nüfeyse'ye açtı ve ondan gerekeni yapmasını istedi. Nüfeyse bir fırsatını bulup Muhammed ile konuştu ve Hatice'nin kabul ettiğini söyledi. Burada Muhammed'in verdiği cevap onun kişiliğinin Hatice tarafından nasıl değerlendirildiğini de ortaya koyacak biçimdedir: "*Onun beni kabul etmesi inkânsızdır; şehrin bütün zenginleri bunu istediler ama o hepsini reddetti.*"⁴³

Zengin ve saygın Hatice'nin bütün taliplerini reddedip fakir ve yetim birini tercih etmesinde en önemli faktörün Muhammed'in kişiliği olduğu anlaşılmaktadır.

c) Kâbe Hakemliği

Muhammed otuz beş yaşına geldiğinde Mekke'de bir olay meydana geldi. Tütsülenen Kâbe, örtülerinin tutuşması sonucu yandı. Bir süre sonra da yağın şiddetli yağmurlar sonucu oluşan sel, yangında iyice tahrip olan binayı harabeye çevirdi.

Şehir meclisi binanın yeniden yapılmasına karar verdi. Herkesten katkı payı alındı. Bu sırada Mısır'dan yola çıkan ve Yemen'de bir kiliseye inşaat malzemesi taşıyan gemi Mekke'nin liman kenti Şu'ayba kıyılarında karaya

³⁹ "Seni yoksul bulup zenginleştirmedi mi?" (ed-Duhâ suresi, 8) âyeti onun bu başarısını ifade etmiş olmalıdır.

⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 425.

⁴¹ Bk. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 57.

⁴² Bk. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 60.

⁴³ Bk. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 61-62.

vurmuştu. Mekkeliler bunu fırsat bildiler ve gidip bol miktarda mermer, kereste ve demiri sahiplerinden satın aldılar. Yeniden yapmak için tamamen yıktıkları bina eldeki malzemenin yetersizliği sebebiyle aslından daha küçük yapıldı ve Hatım denilen kısım açık bırakıldı. Duvarlar yükselmeye başlayıp da sıra Hacer-i esved'i yerine koymaya gelince ciddi bir tartışma çıktı. Her aile bu şerefin kendine ait olmasını istiyordu. Hatta kan çanaklarına ellerini batırıp bundan vazgeçmeyeceklerine dair yemin etmişlerdi. Nihayet bir teklif geldi: "Şimdi buraya gelecek ilk kimseyi hakem kabul edelim."

İlk gelen Muhammed'di. Onu görenler, "Emîn geliyor" diyerek sevinçlerini belli ettiler. O da dâhiyane bir çözüm bularak, Hacer-i esved'i koyduğu bir örtünün uçlarını her kabilenin reisinin tutmasını istedi. Taş istenen yüksekliğe kadar kaldırılınca bizzat kendisi taşı yerine yerleştirdi. Herkes bundan son derece memnun olmuştu.⁴⁴

Hacer-i esved'i yerine koyma uygulaması, Hz. Peygamber'in liderlik vasıflarını ortaya çıkarması bakımından da dikkate alınmalıdır. İlk gelenin hakemliğine razı olacaklarını söyleyen eşraf, aslında kim gelirse gelsin itiraz edemeyeceklerdi. Ancak gelenin Muhammed olduğunu gördüklerinde bu onları hiç rahatsız etmediği gibi, tam aksine memnuniyetlerini de belirtmişlerdi. Bu memnuniyet otuz beş yaşındaki Muhammed'in, o yaşına gelinceye kadar pek çok yaşlı ve saygın Mekke eşrafının takdirini toplamış olduğunu göstermektedir.

d) Randevuya Sadakat

Ebû Dâvûd'un naklettiğine göre Abdullah b. Ebî'l-Hamsâ adında bir Mekke'li, Muhammed ile şehrin bir caddesinde kendisini beklemesi için sözleşti; sonra da sözünü unuttu. Üç gün sonra hatırladığında derhal buluşma yerine koştuğunda Muhammed'i burada kendisini beklerken buldu.⁴⁵

Buraya kadar anlatılanların ortak paydası aslında, Mekkelilerin Muhammed'e verdikleri isimdi: "Muhammedü'l-Emîn", yani güvenilir Muhammed. Çok genç yaşlarında katıldığı hıfu'l-fudûl'dan itibaren toplumda onun en çok fark edilen özelliği bu idi. Hatice'nin işlerini ona bırakması bu güvenilirliğin sonucudur. Ticaretle başlayan yakınlaşmaların evlilikle noktalanması da bu konuda yanılmadığını anlamasından olmalıdır. Neredeyse savaş çıkacak bir meselede, üstün kişiliğinin bütün Mekkelilerce teslim edilmiş olması, konuyu basitçe ama zekice bir çözümle halletmesinden daha önemli sayılmalıdır.

⁴⁴ Bk. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 68-70.

⁴⁵ Ebû Dâvûd, *Edeb*, 82.

III. PEYGAMBERLİKTEN SONRA

a) Peygamberlik Beklentisinin Olmaması

Hız. Muhammed'in (s.a.) peygamberlik öncesi hayatı her yönüyle sade, tabii ve mutedil bir hayat olarak nitelendirilebilir. O bu dönemde ticarî, askerî, siyâsî ve hatta dinî anlamda bile Mekke'nin ileri gelenlerinden sayılamaz. Onun Mekke'de en dikkat çeken yanı, daha önce de vurgulandığı üzere, güvenilir, dürüst ve ahlâklı bir kişiliği olmasıdır.⁴⁶ Yakında bir peygamber geleceğine dair söylentiler onu pek ilgilendirmemiş gözüküyor. Belki o da herkes gibi bu peygamberi beklemekteydi. İlk vahiy geldiğinde yaşadığı korku ve endişe kendisinin bu işe hiç de hazırlıklı olmadığını göstermesi bakımından anlamlıdır. Yani o kırk yaşına kadar sergilediği hayatı, ileride gelecek peygamberin kendisi olacağı beklentisiyle tasarlamamıştı.

b) İlk Vahiyden Sonra Hatice'nin Ona Söyledikleri

Rasûlullah (s.a.) ilk vahiyleri alıp döndüğünde kalbinde bir titreme (bir korku) vardı. Hatice'nin yanına geldi ve: "*Beni örtün, beni örtün!*" dedi. Onu örttüler. Korkusunu atıncaya kadar öyle kaldı. Sakinleşince Hatice'ye başından geçenleri anlattı ve: "*Kendimden korktum!*" dedi. Bunun üzerine Hatice eşini şu sözlerle teskin etti:

"Hayır, korkma! Vallahi Allah seni asla utandırmaz. Çünkü sen, akrabalarına bakar, doğru konuşursun, güçsüzlerin sıkıntılarını yüklenir, fakirin ihtiyacını karşılırsın, misafire ikramda bulunur, haklı olana yardım edersin!"⁴⁷

Hız. Hatice'nin sevgili eşine verdiği bu cevap, bir teselli olmasının yanı sıra, aslında onun kişisel olarak toplumdaki yerini ve değerini ortaya koyması yönüyle de ele alınmalıdır. Ayrıca bununla ilgili olarak, şahsiyet tutarlılığı açısından da bu sözler çok önemlidir. İnsanın kendini en rahat hissettiği ve bunun sonucu olarak da en tabii ve içinden geldiği gibi davranıldığı yer aile ortamıdır. Bu nedenle de çoğu zaman aile içindeki tutumlarla sosyal çevre içindeki tutumlar az ya da çok farklılık göstermektedir. Başkalarının tanıdığı kadarıyla çok beğenilen bir insan, eşi tarafından farklı değerlendirilebilir. Çünkü o eşinin, diğer insanların bilemeyecekleri yönlerini de bilmektedir. Dolayısıyla bir insanın sokaktaki haliyle evindeki halinin aynı olması onun tutarlı bir kişiliğe sahip olduğunu gösterir. Hız. Hatice yukarıda bahsedilen sözleriyle eşinin tutarlı kişiliğini de ilân etmiş olmaktadır. Yani Hız. Hatice, "*Siz onu bir de evde görün!*" dememiştir.

⁴⁶ Erul, *Sahabenin Peygamber Anlayışı*, s. 81.

⁴⁷ Buhârî, *Bed'ü'l-vahy* 3.

c) İlk Müslümanların Kabulü

Ebû Bekir, Hz. Peygamber'in çocukluk arkadaşıydı. Aralarında iki yaş vardı. Hem Mekke'de beraber büyümüşler, hem de ticaret amacıyla uzun yolculuklara beraber çıkmışlardı.⁴⁸ Yani kendisini en iyi tanıyanların başında geliyordu. Muhammed kırk yaşına gelip de peygamber olduğunda hiç tereddüt etmeden ona inanmıştı. Zira biliyordu ki, o asla yalan söylemezdi. Yıllar sonra Hz. Peygamber miraçtan döndüğünde kendilerine polemik konusu bulduklarına sevinenleri, "O söylüyorsa doğrudur..." diyerek sevinçlerini boğazlarına tıkaştı. "Sıddîk" ismini almasının arkasında da Ebû Bekir'in Hz. Muhammed'e duyduğu sonsuz güven bulunmaktadır.

Evlât edindiği eski kölesi Zeyd b. Hârise, kendisini almaya gelen babası ve amcasıyla birlikte gitmemiş ve Muhammed'in yanında kalmayı tercih etmiştir.⁴⁹ Bir insanın babası yerine bir başkasını tercih etmesi için o başkasının gerçekten "başka" olması gerekir. Zeyd de bu "başka insanın" peygamberliğini kabulde zaman kaybetmemiştir.

Amcasının oğlu Ali, uzun zamandır yanında bulunduğu bu kişinin yanlış yapmayacağını bildiğinden olsa gerek, Müslüman olmak için babasının fikrini alma ihtiyacı duymamıştır. Abdurrahman b. Avf ve Osmân b. Affân gibi zengin ve nüfuzlu insanların da, muhtemelen ticarî işleri dolayısıyla eskiden beri çok iyi tanıdıkları Muhammed'in peygamber olmasına şaşırmadıklarını söylemek mümkündür.

Burada diğer Mekkelilerin neden inanmadıkları sorusu akla gelebilir. Onların özellikle Ehl-i kitaptan öğrendiklerine dayanarak bir peygamber bekledikleri halde Muhammed'in peygamberliğine karşı çıkmalarının bir sebebi de, Arap toplumundaki peygamber ve peygamberlik tasavvuru ile Hz. Peygamber'in şahsında gördükleri peygamber imajı arasındaki çelişki olmalıdır. Onlar insanüstü ve harikulâde bir varlık beklerken, kendileri gibi yiyip içen, gezen birini karşılarında görmüşlerdi.⁵⁰

d) Akrabaları Uyarma Toplantısı

Peygamberlik görevi başladıktan bir süre sonra gelen "Yakın aile mensuplarını uyar."⁵¹ âyeti tebliğin zorlu bir sürece gireceğinin habercisiydi. Toplumunu yakından tanıyan Hz. Peygamber bunun göreceği tepkiyi bildiğinden ne yapacağını düşünmeye başlamış, evine kapanmıştı. O kadar

⁴⁸ Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib ile birlikte çıktığı Şam yolculuğunda Ebû Bekir de bulunuyordu. Bk. Tirmizî, *Menâkıb* 3.

⁴⁹ Bk. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 66-67.

⁵⁰ Bk. Erul, *Sahabenin Peygamber Anlayışı*, s. 81.

⁵¹ eş-Şu'arâ suresi, 214.

ki halaları sağlığından endişe edip evine gelmişlerdi.⁵² Biraz da onların verdiği cesaretle bir ziyafet tertipleyip akrabalarını davet etti. Amcası Ebû Leheb'in bağırıp çağırması, sonuçtan zaten ümitsiz olan Hz. Peygamber'i haklı çıkarmıştı.

Bu toplantının konumuzla ilgisi, çağrılanların Hz. Peygamber'i dikkate alıp davete katılmış olmasıdır. O zamana kadar çok sevdikleri ve takdir ettikleri Muhammed'in davetine icabet etme mecburiyeti hissetmiş olmalıdırlar.

e) Ca'fer'in Necâşî'ye söyledikleri

Mekke'de iyice zor duruma düşen Müslümanlar bir çıkış yolu ararken Allah Rasûlü (s.a.) onlara Habeşistan'a gitmelerini söyledi. Bunun üzerine bir grup Müslüman oraya sığındı. Ancak Mekkeliler peşlerini bırakmıyordu. Amr b. el-Âs başkanlığında bir heyeti Necâşî'ye gönderip onları iade etmesini istediler. Necâşî Müslümanları huzuruna getirtti. Hz. Peygamber'in amcasının oğlu Ca'fer söz aldı ve Hz. Peygamber'in şahsiyetini anlatan şu sözleri söyledi:

*"Ey hükümdar, Allah aramızdan birini seçip de onu kendi elçisi olarak göndere kadar cahillerdendik; putlara tapardık... Onun (peygamberin) bütün faziletlerini, doğruluğunu ve iffetini baştan beri gayet yakından ve mükemmelen biliyorduk..."*⁵³

f) Hicret Esnasında Hz. Peygamber'de Bulunan Emanetler

Allah Rasûlü (s.a.) artık Medine'ye hicret edebileceğine dair izni alınca gereken hazırlıkları yapmaya başlamıştı. Önce durumu Hz. Ebû Bekir'e bildirdi ve yolda binmek üzere kendisinden ücreti karşılığı bir deve aldı. Daha sonra da Hz. Ali'nin yanına giderek, Mekkelilerin kendisine bıraktığı emanetleri sahiplerine verinceye kadar Mekke'de kalmasını emretti. Çünkü Mekke halkından hemen herkes üzerine titrediği eşyasını ve malını, 13 yıl boyunca yapmadıklarını bırakmadıkları, buna karşın dürüstlüğü ve güvenilirliğini asla inkâr edemedikleri Muhammedü'l-Emîn'e emanet ediyordu.⁵⁴

g) Herakliyas'un Ebû Süfyân ile Konuşması

İbn Abbâs'ın, Ebû Süfyân b. Harb'in ağzından anlattığına göre, Ebû Süfyân Hudeybiye Anlaşması'nın sağladığı barış zamanında ticaret için

⁵² Bk. Belâzûrî, *Ensâb*, I, h.no: 235.

⁵³ Ahmed, *el-Müsned*, V, 290-291.

⁵⁴ Bk. Bûtî, Muhammed Saîd Ramazân, *Fıkhu's-sîreti'n-nebeviyye*, Dimeşk ts., s. 159, 166.

Şam'a gitmişti. O sırada oraya Hz. Peygamber'in Rum kralı Herakliyas'u İslâm'a davet eden mektubu ulaştı. Mektubu alan Herakliyas, Mekkelilerin orada bulunduğunu öğrenir ve yanına çağırır. Gelen Ebû Süfyân ile aralarında uzun bir soru cevap konuşması geçer. Bunlar arasında özellikle Hz. Peygamber kişiliğiyle ilgili olanlar da yer almaktadır. Herakliyas, Hz. Peygamber'in nesebini, atalarını vs. sorduktan sonra: "Siz onu bu iddiasından önce hiç yalanla itham ettiniz mi?" diye sorar. Ebû Süfyân, "Hayır!" der. "Verdiği sözden caydığı oldu mu?" sorusuna da "Hayır!" cevabı verilir. Ancak Ebû Süfyân, "aramızda bir sulh var, bu esnada ne yapacak bilmiyoruz!" diye eklemeyi ihmal etmez. Daha sonra olayı anlatırken bunu itiraf eder: "Allah'a yemin olsun, o konuşmamız esnasında, (aleyhte) bundan başka bir şey söyleme inkânı bulamadım."

Herakliyas konuşmayı şöyle bağlar: "Ben sana, bu iddiasından önce onu hiç yalanla itham ettiniz mi? diye sordum, sen hayır! dedin. Böylece anladım ki o, ne insanlara ne de Allah'a yalan söyleyecek biri değildir. ... Ben sana, verdiği sözden döndüğü olur mu? dedim, sen olmadığını söyledin. Peygamberler de böyledir, sözlerinden dönmezler."⁵⁵

IV. SONUÇ

Tarihî açıdan İslâm toplumunun oluşumu incelendiğinde, bu yapının üç temel unsur üzerine kurulduğu görülmektedir. Bunlar Kur'an-ı Kerîm, Hz. Peygamber'in kişiliği ve onun sünnetidir. Özellikle ilk dönemde Hz. Muhammed'in davasının çevresi tarafından tasdik edilmesinde onun şahsiyetinin etkisinin çok daha fazla olduğu da bir vakıadır. Sahâbîler yeni din hakkında ne görmüşlerse onda görmüş, öğrendiklerini ondan öğrenmiş, onun terbiyesi altında yetişmişlerdir. Bu demektir ki, ilk İslâm toplumunu oluşturan fertler kişisel ya da toplumsal değer olarak neyi biliyorlarsa onu Hz. Peygamber'in şahsında tatbik edilir bulmuşlardır. Bunun sonucu olarak ona daha çok bağlanmışlar, onu yalnızca bir peygamber olarak değil, aynı zamanda ideal bir şahsiyet olarak görmüşlerdir. Yani önemli ve etkin olan yalnızca onun mesajı değildi; aynı zamanda kişiliği de Hz. Muhammed'in mesajını destekliyordu.⁵⁶

Karizma kavramı, Max Weber'in kullandığı anlamda alınacak olursa, Hz. Peygamber tam anlamıyla "karizmatik" bir kişiliktir. Daha peygamberlik görevi verilmezden birkaç yıl önce gösterdiği Hacer-i esved'i yerine koyma uygulaması, Hz. Peygamber'in liderlik vasıflarını ortaya çıkarması bakımından da dikkate alınmalıdır. İlk gelenin hakemliğine razı olacaklarını söyleyen Mekke eşrafı, gelenin "Muhammed" olduğunu gördüklerinde memnuniyetlerini belirtmişlerdir. Bu olayda da açıkça görüldüğü üzere,

⁵⁵ Bk. Buhârî, *Bed'ü'l-valıy* 6.

⁵⁶ Marshall G. S. Hodgson, *İslâm'ın Serüveni: Bir Dünya Medeniyetinde Bilinç ve Tarih*, trc. İzzet Akyol-Senai Demirci v.dğr., I-III, İstanbul 1993, I, 107.

belki de liderliğin en önemli vasfı, bir durumda ortaya çıkan bütün şartları kavrama ve doğru olarak tayin etme kapasitesi, istenilen hedefe doğru karar vermek, uygulama için 'en iyi stratejiyi düzenlemek, işe kolayca intibak edemeyenleri ikna etmek ve bütün bunların uygulanabilmesini sağlamaktır. Bu vasıflara oldukça üstün bir derecede sahip bulunan Hz. Peygamber, eğer İslâm peygamberliği olmasaydı, Mekke'nin o güne kadar görmediği en güçlü devlet adamı olabilirdi.

Sosyal psikolojik araştırmalar lider olarak seçilmek için bir kişinin, grubun diğer üyelerinden çok farklı olmaması gerektiğini göstermektedir. Fertler, liderin kendilerinden biri -ve aralarındaki en iyi kişi- olmasını isterler. Kurutulmuş et yiyen bir kadının oğlu olan, üzerinde yattığı hasırın izi yüzüne çıkan, evinde uzun zaman ocak tütmeyen... Allah Rasûlü (s.a.) kendisini hiçbir zaman diğer insanlardan farklı görmemiş, ancak ona inananlar her şeylerini terk edebilmiş, bütün sevdiklerinden vazgeçebilmiş, hayatlarını seve seve feda edebilmişlerdir. Hatta sırf o sevdiği için kabak yemeğini ve sirkeyi sevmişlerdir. Kendilerine tuvalet adabına varıncaya kadar her şeyin öğretilildiğini iftiharla anlatan Selmân el-Fârisî'nin bu tutumu, Süfyân es-Sevrî'nin, "*İnsan başını bile hadise göre kaşımalıdır!*" sözünde nihâî boyuta uzanmaktadır. Hatta Muhammed b. Sîrîn, "*Kılıcımı Semure b. Cündeb'in kılıcına göre yaptım. O da kılıcını Rasûlullah'ın kılıcına göre yaptığını söylüyordu.*" diyerek,⁵⁷ ona benzeme konusunda en küçük bir noktayı bile atlamamaya özen gösterildiğini ifade etmektedir.

Şu halde, Hz. Peygamber'in kişiliği, insanların onun söylediklerini kabul etmelerinde son derece etkin bir rol oynamıştır. O, bir "peygamber" olarak olduğu kadar, aynı zamanda bir "insan" olarak da modeldir. Mekke'li müşriklerin kendisine verdiği "Emin=güvenilir" ismi, onun henüz peygamber olmadan da "Mü'min ve Müslüman bir kişilik" taşıdığının en bariz göstergesi olsa gerektir.

⁵⁷ Tirmizî, Cihâd 12.